

Om Niels Ebbesen og Svend Trøst i folkevisen fra 1580

Folkevisen om Niels Ebbesen fra ca. 1580 indeholder mange detaljer om begivenheden d. 1. april 1340. Hovedtemaet er kampen mod undertrykkelse og fremmedherredømme.

Kampen for friheden skildres ved at stille skarpt på forholdet mellem herre og svend i Danmark og i Holsten. Hvor forholdet i Danmark var ligebyrdigt og frivilligt, var svenden i Holsten underordnet sin herre. Svenden skulle følge sin herres bestemmelse, også hvad angik troskabsforholdets varighed. I Danmark var troskabsforholdet gensidigt opsigeligt når som helst. (Det har vistnok baggrund i reelle forskelle mellem dansk og holstensk retstradition; måske mellem romerret og nordisk ret, jfr. Danelagen.)

Da Niels Ebbesen opsagde troskabsforholdet, "undsagde" greven, opfattede denne det som opsætsighed, og dømte Niels fredløs.

I folkevisens strofe 20 forklarer Niels Ebbesen greven, hvori dansk frihedstradition består:

Det er så sæd i Danmark
har været af gamle dage:
Når en svend ikke længer tjene vil,
da må han orlov have.

Grevens svar kommer i strofe 21:

Da svarede greve hr. Gert,
han lyster det ikke at høre:
"Der må ingen svend fra sin herre ride,
den stund han lyster ham at føre."

I tråd med dansk frihedstradition gav Niels Ebbesen to gange sine svende chancen for at undslå sig for at deltage i aktionen i Randers, hvis de fandt den for farlig. Det tjener svendene til ære, at ingen af dem tog imod tilbuddet. Det var et storsindet tilbud, for chancen for at slippe levende fra aktionen var minimal. Et angreb på greven med 47 mand ind i Randers by, hvor der var 4.000 holstenske soldater, var en livsfarlig aktion; og med færre mænd selvfølgelig endnu farligere.

Første gang Niels Ebbesen gav svendene frit valg var hjemme på Nørreris, da han satte svendene ind i sin plan.

I folkevisens strofe 37 hedder det:

I æder og drikker, I dannissvende,
I gør eder fuld glade!
Først denne nat forgangen er,
da fanger vi dagen i stad.

strofe 38:

Dagen kommer ikke, før solen skin,
så får vi tidende på ny;
så vil jeg på mine svende se,
hvilken fra sin herre vil fly.

Men svendene afslog tappert tilbuddet:

Op stod de dannissvende,
de svared' deres herre så fri:
"Vi vil med eder ride,
vove både gods og liv."

Anden gang tilbuddet gives var ved ankomsten til Randers bro. Myten siger, at Niels Ebbesen standsede op ved broen og spurgte sine svende, om nogen havde fortrudt og var bange for at ride med ind i Randers. Svend Trøst – Niels Ebbesens søstersøn – bad da om orlov. At netop Svend Trøst ved Randers bro foregav at være bange og ønskede at blive tilbage ved broen, mens de andre red ind i byen, var et hårdt slag for Niels Ebbesen. Det var familien, der svigtede i farens stund! Han blev selvfølgelig både skuffet og ked af det, men det rokkede ikke ved hans retsindighed og trofasthed overfor sine frihedsidealer. Svend Trøst fik orlov – ovenikøbet med sadel og hest. Beretningen om Svend Trøsts orlov understreger forskellen på dansk frihedstradition og retsind og holstensk tvang og magtkultur. I Holsten bestemte herren, hvornår en svend måtte forlade tjeneste og få orlov. I Danmark var det fra gammel tid svendens egen afgørelse, hvor længe han ville blive i tjenesten. Og denne ret gjaldt også, når faren var allerstørst!

I folkevisens strofe 41 lyder det:

Det var Niels Ebbesen,
han kom til Randers bro:
"Hvilken mig ikke tjene vil
og han tage orlov nu."
strofe 42:

Frem gik da liden Svend Trøst,
ham troede han allerbedst:
"Min herre, I giver mig orlov,
og dertil sadel og hest."

Men at Svend Trøst ikke tog orlov, fordi han var bange, gør kun historien endnu bedre. Hans plan var nemlig i hemmelighed at forberede tilbagetoget ved at løsne broplankerne. Så da Niels Ebbesen efter drabet på grev Gert flygtede over broen med holstenerne i hælene, sprang Svend Trøst frem og smed broplankerne i vandet, hvorved danskerne fik et forspring og undslap forfølgerne. Svend Trøst endte med at være den, der var Niels Ebbesens bedste og mest trofaste svend.

I folkevisens strofe 43 lyder det:

Han begærede orlov
og dertil sadel og hest;
den samme dag, førend aften kom,
han tjente ham allerbedst.

Svend Trøst blev efter denne bedrift kaldt for "Ridderen af Randers bro".

Der har nok været tale om en i forvejen aftalt, grundigt forberedt og vel planlagt aktion. En tømmerkonstruktion som Randers bro løsnes ikke, uden at nogen opdager det. Sandsynligvis har folkene på den nærliggende Nielstrup mølle, som ejedes af Offa Nielsen Panter fra Clausholm, fået besked på at se til den anden side, måske endda om at hjælpe Svend Trøst. Offa Nielsen Panter har nok stået i ledtog med Niels Ebbesen. Og Niels Ebbesen kan ikke have været uvidende om, hvad Svend Trøst havde i sinde.